

A. POTOČNIK:

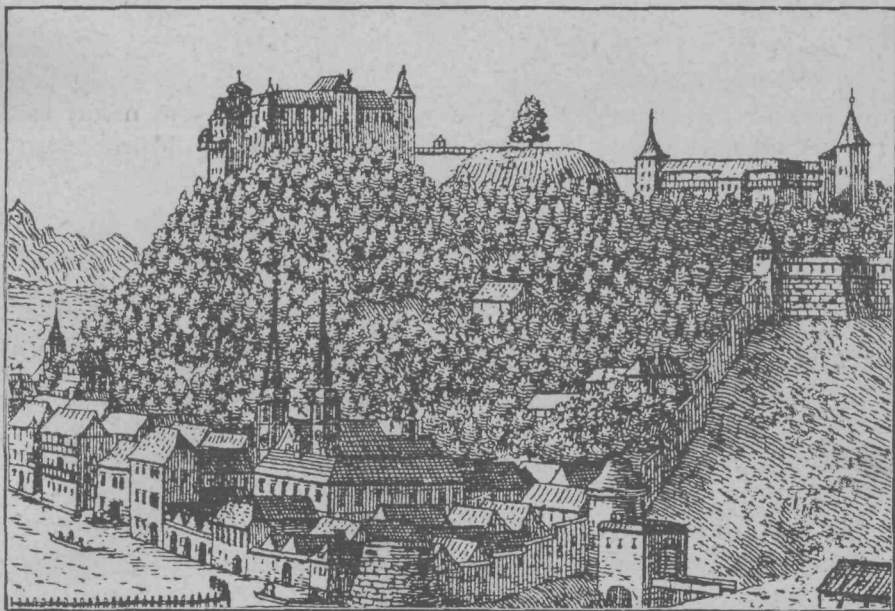
Ljubljana.

(Dalje.)

4. MESTNA VRATA.

estno obzidje je imelo vrata na važnejših dohodih v mesto. Skozi ta vrata se je vršil promet z zunanjim svetom. Najstarejša mestna vrata so imenovali Karlovška ali Pisana (tudi Starotrška) vrata, ki so stala pri vходу v sedanjo Sv. Florijana ulico na Karlovški cesti pod nekdanjo Samassovo vilo. Ta vrata so bila mogočno poslopje z močnim, debelim zidovjem in enim nadstropjem. Bila so jako temna, zato je bil tod na večer marsikdo napaden. Podobna so bila majhni trdnjavi, ki je nad njo vihrala mestna zastava. Pri teh vratih so bili še čuvajnica, že nekaj sto let stara zvonarna in most na dvigalo. Ker so vrata razpadala, so jih podrli l. 1792.

Karlovška vrata

Pred Prulami na mestu, kjer je danes meropreizkusno nadzorstvo, nekako nasproti izlivu Gradaščice v Ljubljanico so stala Vodna vrata, ki so imela obliko močnega okroglega stolpa. Odtod pa do sedanjega šentjakobskega mostu so bili v Ljubljanico zabiti koli v podobi iztegnjene črke S, ki so moleli iznad vode ter zabranjevali tujim ladjam

vhod v mesto. Te kole so imenovali grablje, ker so se na njih lovili odklenjeni čolni in les. Najbrž so te grablje nastale že v onem času, ko so mesto utrjevali. Pri Vodnih vratih je stanoval zakupnik, ki je pobiral majhno pristojbino od ladij, ki so vozile v mesto. Tu so izkrcavali les in ga spravljali v šupo, ki je stala poleg vrat. Mesto je namreč nakupilo dosti lesa, kadar so bile cene lesu nizke, in ga rabilo za popravo dveh, takrat še lesenih mostov. Vodna vrata so odstranili l. 1787.

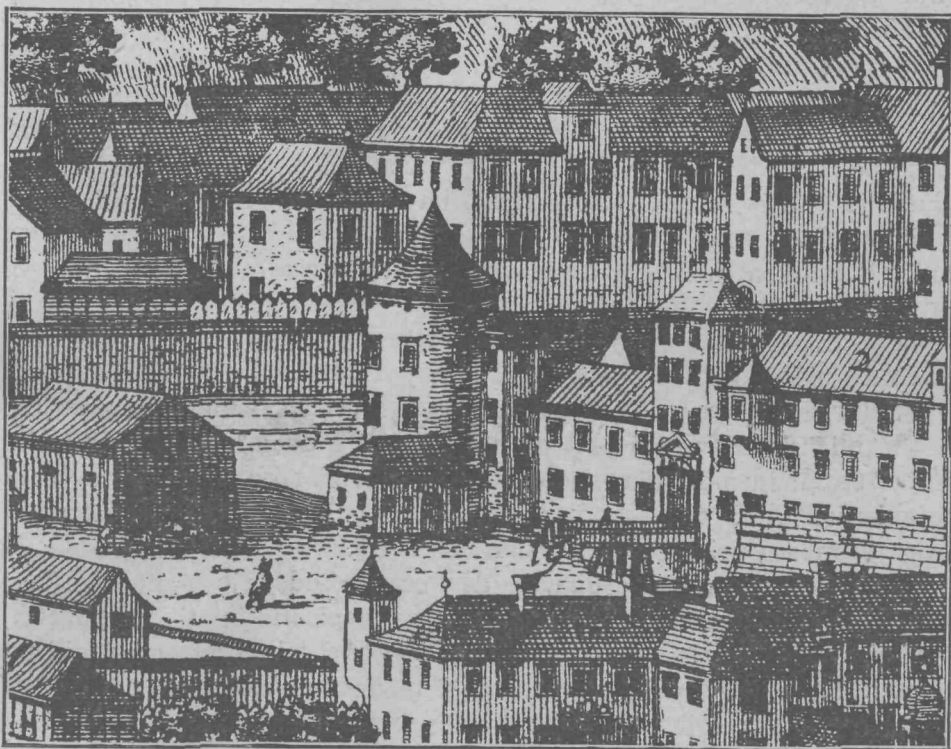

Vodna vrata

Na sedanjem Valvazorjevem trgu tik križevniške cerkve so stala Nemška, tudi Tržaška ali Purgštalska vrata. Bila so ozka, zato so se visoko obloženi vozovi le s silo prerili skozi. L. 1789. je obtičal v njih z bombaževino obložen voz, ker se je uprl v obok vrat. Z velikim trudom so ga izvlekli iz vrat, ki so bila zaradi tega več kot dve uri popolnoma zaprta. Pred vrati je bila vojaška stražnica. L. 1792. so podrli Nemška vrata in stražnico. Zadnje so postavili na sedanji Vodnikov trg poleg nekdanje Mahrove (sedaj Vokačeve) hiše.

Na mestu današnje univerze je stalo vicedomsko poslopje, zraven pa so bila pri vходу v Gosposko ulico velika Vicedomska, s popačenim imenom Festamijska vrata. Bila so iz rezanega kamena in so

zapirala vhod v to ulico. Skozi ta vrata je prihajal deželni knez v mesto. Zaradi njihove ožine so tudi tukaj večkrat obtičali vozovi. Vrata so bila višja kot najvišja poslopja v bližini, zato so bile vse ulice in hiše naokolo jako temne. Na sedanjem Dvornem trgu proti Ljubljani je stal Vicedomski stolp. V njem sta bili dve ječi, ena v pritličju pod vratarjevim stanovanjem, druga v prvem nadstropju, do katerega je držalo trideset stopnic. Ječa je bila le toliko visoka, da se je mogel jetnik skloniti, zrak v njej pa je bil jako sprijen. Tu sem so zapirali one, ki so bili v preiskavi. Kdor je moral ostati tu dlje

Vicedomska vrata

časa, je bil bolj podoben mrliču kot živemu človeku. Vicedomska vrata so nosila krasen, kamenit slavalok, ki ga je izklesal znameniti kipar Franc Robba. Bil je 22 črvljev visok in je slonel na mramornatih stebrih, na vrhu vrat pa je bil v črni dolbini kip cesarja Karla VI., ki je sedaj shranjen pred mestno dvorano na magistratu. L. 1791. so podrli ta vrata. Tako je bila odprta Gosposka ulica, v katero je sedaj zapihal svež zrak in posijalo zlato solnce.

Kadar prekoračimo frančiškanski most in stopimo v sedanjo Stritarjevo ulico, pomnimo, da so to nekdanj jako ozko ulico zapirala Špitalska vrata, ki so se naslanjala na eno stran na takratno bolnico,

na drugo pa na hišo meščana Dežmana. Vrata so bila dvonadstropna. Prizidan jim je bil štirioglat stolp, ki je molel nad hišami takratne Špitalske ulice. Na Špitalska vrata so nabijali razne uradne ukaze. Stolp in vrata so odstranili že l. 1786., sicer bi se bila sama podrla. Magistrat je želel Špitalsko ulico razširiti in jo napraviti svetlejšo. V ta namen je morala pasti tudi Dežmanova hiša, ker se je nekdanji lastnik te hiše (neki Berlin) zavezal l. 1610. zase in za svoje naslednike, da bo podrl hišo, kadar bo magistrat to zahteval. Dežman je podrl polovico svoje hiše, za kar mu je dal magistrat malenkostno odškodnino. Z odstranitvijo stolpa in vrat je ulica mnogo pridobila. Prej vedno mokra, blatna in temna je imela odslej dovolj svetlobe in zraka.

Na današnjem Krekovem trgu proti Poljanski cesti so zapirala vstop v mesto Kloštrska ali Frančiškanska vrata. Zunaj mestnega obzidja so bila podobna trdnjavi s prekopom, stolpi in dvojnimi zidovi in so stala na kraju že omenjene Vokačeve hiše. Vse zidovje pri teh vratih je bilo iz rezanega kamenja. Bila so dvonadstropna in so imela majhna okna, med katerimi je stal v prvem nadstropju železen, s sulico oborožen mož. Na dvojnem zidu, držečem od vrat proti vodi, so stali v početku 18. stoletja topovi.

Pod mestnim zidom je bil globok jarek, preko katerega sta držala dva mostova. Nedaleč odtod, a že zunaj mesta je stal kip krvavečega Kristusa, kamor je prihajalo zlasti o postnem času mnogo romarjev.

V bližini teh vrat je bil ob Ljubljanci mlin za papir. Kloštrska vrata s stolpi in zidovjem so postala do l. 1785. tako slaba, da se celo vojaki niso upali skozi hoditi, zato so jih l. 1789. in 1790. odstranili. Tako je mesto pridobilo sedanji Krekov trg.

Pri vsakih vratih sta bila po dva čuvaja, eden je stanoval zunaj mesta, drugi v mestu. Mestna vrata so zapirali poleti ob devetih, pozimi ob osmih zvečer. Pred zatvoritvijo mestnih vrat so zvonili na Gradu. Po zatvoritvi ni smel brez županovega dovoljenja nihče v mesto. Vsakega tujca je moral vratar javiti mestnemu županu, ako tega ni storil, je bil odpuščen iz službe. V nevarnih časih je izročal vratar ključke vsak večer županu. Na Novega leta dan je moral vratar obnoviti svojo službeno prisego. Pobiral je tudi pristojbino »mostnino« od tovorov, ki so jih pripeljali vozniki v mesto. Ta denar so porabljali za vzdrževanje mostov in mestnega obzidja, kakor tudi za strelivo in druge obrambne potrebe. Največ blaga so dovažali v mesto skozi Špitalska, najmanj skozi Vicedomska vrata.

